

Anna Majda¹, Joanna Zalewska-Puchała²

¹Institut Pielęgniarstwa i Położnictwa Wydział Nauk o Zdrowiu, *Collegium Medicum* Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

²Institut Pielęgniarstwa i Położnictwa Wydział Nauk o Zdrowiu, *Collegium Medicum* Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

S-tuletnia tradycja kształcenia pielęgniarek w Krakowie

The hundred years old tradition of the education of nurses in Krakow

Streszczenie

Z okazji 100-lecia pielęgniarstwa w Polsce oraz Międzynarodowej Konferencji Dydaktyczno-Szkoleniowej, która odbyła się 2–3 czerwca 2011 roku, została zorganizowana stała ekspozycja o początkach i rozwoju zawodowego kształcenia pielęgniarek w Krakowie, w budynku byłej Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarek i Opiekunek Zdrowia (Higienistek), obecnie siedzibie Instytutu Pielęgniarstwa i Położnictwa Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Jagiellońskiego *Collegium Medicum*, przy ulicy Kopernika 25. Pomieszczenie z ekspozycją zostało nazwane Salonikiem Historii Pielęgniarstwa.

Ekspozycja obejmuje oryginalne dokumenty, kroniki, protokoły, listy, fotografie, portrety, albumy, meble, liczny księgozbiór zawierający podręczniki i czasopisma dla pielęgniarek, odznaczenia międzynarodowe i krajowe przyznane zasłużonym nauczycielkom pielęgniarstwa, mundury pielęgniarek z lat 30. XX wieku oraz przedmioty użytkowe. Ekspozycje pochodzą z ostatnich 100 lat działalności pielęgniarstwa w Krakowie.

Problemy Pielęgniarstwa 2012; 20 (1): 92–101

Słowa kluczowe: historia zawodu, kształcenie, pielęgniarstwo

Abstract

On the occasion 100 years of the nursing in Poland and the International Conference of Didactic-Instruction which took place 2–3 June the year 2011, became the organized stable exposition about rudiments and the development of the professional education of nurses in Krakow, in the building of the former University School of Nurses and Guardians Healths (Hygienists), at present to the abode of the Institute of the Nursing and the Obstetrics of the Department Sciences about the Health of the Jagiellonian University *Collegium Medicum*, at the Kopernik Street 25. The room with the exposition became called a Parlour of the History of the Nursing.

The exposition embraces original documents, chronicles, official records, letters, photographs, portraits, albums, furniture, the numerous library containing manuals and periodicals for nurses, honours international and national admitted to just teachers of the nursing, uniforms of nurses from years 30. XX age and useful objects. Exhibition goods proceed from last of 100 years of the activity of the nursing in Krakow.

Nursing Topics 2012; 20 (1): 92–101

Key words: the history of the occupation, the education, nurses

W ramach kultywowania tradycji zawodowych, w budynku działającej w latach 1925–1950 Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarek i Opiekunek Zdrowia (Higienistek) (USPiH), obecnie siedzibie Instytutu Pielęgniarstwa i Położnictwa Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Jagiellońskiego *Collegium Medicum* (IPiP WNZ UJ CM), przy ulicy Kopernika 25 (ryc. 1, autorką fotografii obrazujących ekspozycje w Saloniku Historii Pielęgniarstwa jest Anna Wojnar), powstała stała ekspozycja

pamiętek dokumentujących początek i rozwój kształcenia pielęgniarek w Krakowie. Na uwagę zasługuje fakt, że zbiory znajdują się w byłej sali z kominem, nazywanej „salonikiem” (ryc. 2), dziś starannie odrestaurowanej, dzięki staraniom Kazimiery Zahradniczek i wysiłkom pielęgniarek — pracowników naukowo-dydaktycznych Pracowni Teorii i Podstaw Pielęgniarstwa IPiP WNZ UJ CM (B. Baran-Osaka, A. Majda, M. Ogarek, J. Zalewska-Puchała, E. Ziarko).

Adres do korespondencji: dr n. med. Anna Majda, WNZ UJ CM, ul. Michałowskiego 12, 31–126 Kraków, tel.: 506 267 170, e-mail: majdanna@poczta.onet.pl

Rycina 1. Fronton budynku Instytutu Pielęgniarstwa i Położnictwa przy ulicy Kopernika 25 z napisem Uniwersytecka Szkoła Pielęgniarek i Opiekunek Zdrowia, odsłoniętym w czasie remontu elewacji w 2010 roku

Figure 1. The frontage of the building of the Institute of the Nursing and the Obstetrics at the Kopernika Street 25 with the inscription the University School of Nurses and Guardians Healths, to vulnerable during the repair of the elevation in 2010

Rycina 2. Sala z kominkiem, nazywana „salonikiem” w budynku Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarek i Opiekunek Zdrowia (Higienistek)

Figure 2. The room with the fire place, called “with the parlour” in the building of the University-School of Nurses and Guardians Healths (Hygienists)

Pomieszczenie z ekspozycją zostało nazwane „Salonikiem historii pielęgniarstwa” (ryc. 3). Okazją do uroczystego otwarcia Saloniku była Międzynarodowa Konferencja Dydaktyczno-Szkoleniowa „100-lecie pielęgniarstwa w Polsce. Teoria i praktyka pielęgniarstwa XXI wieku” zorganizowana przez WNZ UJ CM w dniach 2–3 czerwca 2011 roku [1, 2]. Celem powstania Saloniku było ocalenie od zapomnienia osiągnięć prekursorów zawodu, kształtowanie identyfikacji z zawodem studentów pielęgniarstwa, rozwijanie tożsamości zawodowej, ukazanie genezy, rozwoju i osiągnięć pie-

Rycina 3. Salonik Historii Pielęgniarstwa, ze znajdującym się w nim kominkiem i stołem, przy którym pracowała Hanna Chrzanowska

Figure 3. The Room of the History of the Nursing, with being found in him with the fire place and the table at which worked Hanna Chrzanowska

łęgniarstwa oraz przedstawienie wzorów osobowych istotnych w edukacji pielęgniarek.

Nie należy zapominać, że w ramach starań o zachowanie w pamięci tradycji krakowskiego pielęgniarstwa Stefania Poznańska wraz z nauczycielami Państwowej Szkoły Medycznej Pielęgniarstwa oraz Kazimiera Zahradniczek wraz z gronem pedagogicznym Medycznego Studium Zawodowemu (MSZ) nr 1 Wydział Pielęgniarstwa im. Anny Rydlówny zorganizowały najpierw czasową wystawę, a następnie stałą ekspozycję obrazującą działalność Krakowskiej Szkoły Pielęgniarek (nieformalna nazwa przyjęta w środowisku pielęgniarek). Okazją do pokazania dorobku i wkładu w kształcenie pielęgniarek Krakowskiej Szkoły były organizowane uroczystości z okazji kolejnych jubileuszy 75-, 80-, 85-lecia jej działalności. W 2001 roku przekazano zbiory historyczne MSZ nr 1 Wydziałowi Ochrony Zdrowia UJ CM (obecnie Wydziałowi Nauk o Zdrowiu), które znalazły się w powstałym Saloniku [3].

Ekspozycja w „Saloniku historii pielęgniarstwa” obejmuje oryginalne dokumenty, kroniki, protokoły, fotografie, portrety, albumy, listy, obszerny księgozbiór zawierający podręczniki i czasopisma dla pielęgniarek, umundurowanie uczennic Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarek i Opiekunek Zdrowia (Higienistek), peleryny, które stanowiły część umundurowania uczennic i pielęgniarek, odznaczenia międzynarodowe i krajowe przyznane zasłużonym nauczycielkom pielęgniarstwa. Znajdują się tam również meble i przedmioty użytkowe, na przykład szafy biblioteczne z lat 30. XX wieku, sztuce z monogramem Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarek i Państwowej Szkoły Pielęgniarstwa, przekazane przez Fundację Rockefellera i Administrację Narodów Zjednoczonych do Spraw Pomocy i Odbudowy (UNRRA, *United Nations Relief and Rehabilitation*

Administration) około 1948 roku. Nad szafami wiszą reprodukcje: „Stańczyk” (J. Matejko) i „Cmentarze” (L. Wyczółkowski), które znajdowały się w gabinecie kolejnych dyrektorek Krakowskiej Szkoły Pielęgniarek do 2011 roku.

Sporą część ekspozycji poświęcono najbardziej zasłużonym pielęgniarkom dla rozwoju pielęgniarstwa krakowskiego i polskiego, między innymi Marii Epstein — córce zamożnego przemysłowca, Annie Rydlównie — córce profesora okulistyki UJ, Haneczce z „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego, Marii Wiszniewskiej — córce właściciela największego składu aptecznego w Krakowie, Teresie Kulczyńskiej — córce profesora gimnazjalnego, docenta pedagogiki na UJ, Joannie Stryjeńskiej — córce znanego krakowskiego architekta, Hannie Chrzanowskiej — córce profesora UJ, historyka literatury.

W Saloniku zachowały się osobiste pamiątki, pozostałe po pionierkach pielęgniarstwa, choć większość na przykład dotyczących Marii Epstein znajduje się w Archiwum ss. Dominikanek na Gródku w Krakowie. Jako że uczyła się muzyki, grała na pianinie, była melomanką i miłośniczką opery, w swoich zbiorach miała wykonania najślynniejszych śpiewaków: Enrico Caruso, Fiodora Szalapina, Tito Schipy, utwory kompozytora i pianisty Artura Rubinsteina oraz bogatą kolekcję płyt gramofonowych [3], w Saloniku znajduje się kilka z nich i pianino, na którym grała (ryc. 4, 5). Po Teresie Kulczyńskiej pozostała maszyna do pisania, wykłady z *Public Nursing University of Toronto* w Kanadzie sporządzone w czasie szkolenia w latach 1925–1926, po Hannie Chrzanowskiej stół, przy którym pracowała.

Ważną częścią ekspozycji są dokumenty i fotografie zachowane dzięki zamiłowaniu Marii Epstein do fotografowania, przybliżające początki działalności nestorek pielęgniarstwa krakowskiego na rzecz kształcenia zawodowego pielęgniarek. Obrazują między innymi

Rycina 4. Pianino stanowiące własność Marii Epstein

Figure 4. The piano determining the property of Maria Epstein

Rycina 5. Płyty stanowiące własność Marii Epstein

Figure 5. Plates determining the property of Maria Epstein

Rycina 6. Ambulatorium P.P. Ekonomek św. Wincentego a Paulo w Krakowie, ulica Warszawska 6a, uczestniczki kursu samarytańskiego, w latach 1909–1910. Stoją od lewej: Helena Gutowska, Maria Epstein, Anna Rydlówna, Maria Wiszniewska-Drzewiecka, dr Adolf Klęsk, Elżbieta Dębowska-Dobrowolska, NN, NN, s. Maria Popiel, Anna Pawlikowska, NN

Figure 6. The out-patients' department P.P. Stewards St. of Vincent a Paulo in Krakow, Warszawska Street 6a, participants of the samaritan price, in years 1909–1910. They stand from left: Helena Gutowska, Maria Epstein, Anna Rydlówna, Maria Wiszniewska-Drzewiecka, the doctor Adolf Klęsk, Elżbieta Dębowska-Dobrowolska, NN, NN, s. Maria Popiel, Anna Pawlikowska, NN

prace Epstein, Rydlówny, Wiszniewskiej jako ochotniczek w ambulatorium dla ubogich, prowadzonego przez siostry miłosierdzia (szarytki) przy ulicy Warszawskiej 6a, w którym od 1909 roku zaczęły pełnić dyżury pod kierunkiem dr. Adolfa Klęska, prymariusza oddziału chirurgicznego szpitala św. Łazarza, organizującego dla nich krótkie kursy samarytańskie (ryc. 6). Potrzeby były tak duże, że zaangażowały się w stworzenie niewielkiego szpitalika przy ambulatorium, niestety okazało się, że brakuje fachowo przygotowanych wolontariuszek do opieki nad chorymi. Wtedy Epstein, mając poparcie

Rycina 7. Szkoła Zawodowych Pielęgniarek Stowarzyszenia P.P. Ekonomek św. Wincentego a Paulo — widok na budynek od ulicy, Kraków, ulica św. Filipa 15

Figure 7. The school of Professional Nurses of the Association P.P. Stewards St. of Vincent a Paulo — the view on the building from the street, Krakow, St. Philip Street 15

Rycina 8. Pierwsze absolwentki Szkoły Zawodowych Pielęgniarek Stowarzyszenia P.P. Ekonomek św. Wincentego a Paulo, w Krakowie, przy ulicy św. Filipa 15. Dyplom z datą 13.05.1913 rok. Siedzą od lewej: Anna Rydlówna, Maria Epstein, dyrektor szkoły dr Waclaw Damski, Maria Wiszniewska-Drzewiecka, Helena Gutowska

Figure 8. First graduates of the School of Professional Nurses of the Association P.P. Stewards St. of Vincent a Paulo, in Krakow, St. Philip Street. The diploma with the date 13.05. the year 1913. They sit from left: Anna Rydlówna, Maria Epstein, the head master the doctor Waclaw Damski, Maria Wiszniewska-Drzewiecka, Helena Gutowska

środowiska lekarskiego Krakowa, jako pierwsza poddała myśl założenia Szkoły Zawodowych Pielęgniarek. Siostry miłosierdzia udostępniły budynek przy ulicy św. Filipa 15 i udzieliły finansowego wsparcia. Szkołę otwar-

Rycina 9. Książeczka Legitymacyjna dla zawodowej pielęgniarki T. Kulczyńskiej z 1921 roku, wydana przez Szkołę Zawodowych Pielęgniarek wraz z regulaminem dla pielęgniarek, w której poświadczono wynik uzyskany na zakończeniu kursu teoretycznego, rodzaj oddziałów, na których była realizowana praktyka, czas jej trwania, uzyskanie dyplomu

Figure 9. The book identity card for the professional nurse Kulczyńska with 1921, given by the School of Professional Nurses along with the regulations for nurses in which one certified the result obtained on the end of the theoretical price, the kind of departments on which was realized practice, the time of her duration, the obtainment of the diploma

to 5 listopada 1911 roku pod nazwą: Szkoła Zawodowych Pielęgniarek Stowarzyszenia P.P. Ekonomek św. Wincentego a Paulo, jako pierwszą na obecnych ziemiach polskich [4] (ryc. 7). W latach 1911–1921 (z przerwą w czasie I wojny światowej 1914–1916) „starą szkołę krakowską” ukończyło 41 uczennic na pięciu kursach, w tym w 1913 roku Epstein, Rydlówna i Wiszniewska, a w 1921 roku Kulczyńska (ryc. 8, 9). W 1916 roku wznowiono naukę w szkole, która funkcjonowała w ciężkich warunkach ekonomicznych i bytowych dzięki wysiłkom Marii Epstein i nakładom finansowym z jej osobistego majątku. Z powodu braku funduszy szkołę rozwiązano w 1921 roku [3, 5].

Na uwagę zasługują fotografie i dokumenty z okresu działalności Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarek i Opiekunek Zdrowia (USPiH). Maria Epstein wraz z gronem nauczycielek „starej szkoły krakowskiej” usilnie poszukiwała pieniędzy na wznowienie kształcenia pielęgniarek w Krakowie. Najpierw zdołała przekonać przedstawicieli Fundacji Rockefellera, uzyskując stypendia zagraniczne dla Teresy Kulczyńskiej i Marii Wiszniewskiej. Następnie w 1922 roku przyjechała do Krakowa przedstawicielka Fundacji w Europie Elizabeth Crowell, dyplomowana pielęgniarka, która doceniła determinację Marii Epstein, bardzo pozytywnie wyraziła się o pracujących absolwentkach

Rycina 10. Umundurowanie uczennicy Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarek i Opiekunek Zdrowia (Higienistek)
Figure 10. The uniform of the schoolgirl of the University School of Nurses and Guardians Healths (Hygienists)

i dwóch krakowskich stypendystkach przebywających w Bostonie. Maria Epstein przez cały czas prowadziła korespondencję z Georgem Vincentem, przewodniczącym Fundacji Rockefellera, wspierana przez profesorów UJ Kazimierza Kostaneckiego i Maksymiliana Rutkowskiego. Wreszcie 9 lipca 1924 roku podpisano wstępny protokół ustaleń dotyczących Szkoły pomiędzy przedstawicielami Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Szefem Departamentu Szkół Wyższych, delegatem UJ prof. Aleksandrem Rosnerem oraz przedstawicielką Fundacji Rockefellera Elizabeth Crowell. Fundacja przyznała dotację na adaptację budynku przy ulicy Kopernika 23 (obecnie 25) oraz uruchomienie kształcenia pielęgniarek. Maria Epstein otrzymała od Fundacji półroczne stypendium. Zwiedziła najważniejsze placówki szpitalne, szkoły pielęgniarskie w Europie. W lutym 1925 roku, będąc w szkole założonej w 1860 roku przez Florence Nightingale przy szpitalu św. Tomasza w Londynie zaprojektowała umundurowanie w przyszłej krakowskiej Szkole, zarówno dla instruktorek, jak i uczennic (ryc. 10). Szkołę otwarto 10 grudnia, a według niektórych źródeł 12 grudnia 1925 roku pod nazwą Uniwersytecka

Rycina 11. Uroczystość otwarcia Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarek i Higienistek w Krakowie 10 (12 według innych źródeł) grudnia 1925 roku. Przemawia Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. Michał Rostworowski
Figure 11. The opening ceremony of the University School of Nurses and Hygienists in Cracow 10 (12 according to other sources) December 1925. There speaks the Rector of the University of the Jagellonian prof. Michał Rostworowski

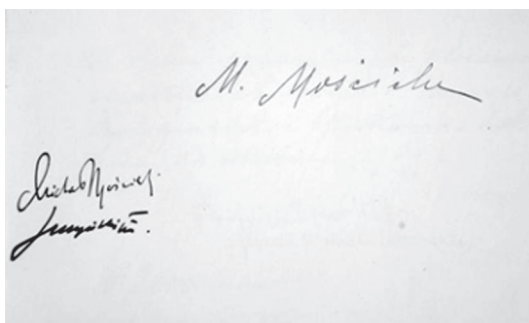
Szkoła Pielęgniarek i Opiekunek Zdrowia (Higienistek) w ramach Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego (ryc. 11). Z wpisu do księgi pamiątkowej Szkoły i zdjęć wiadomo, że George Vincent w 1927 roku w towarzystwie małżonki złożył wizytę w Szkole (ryc. 12), a w 1929 roku Prezydent Ignacy Mościcki wraz z małżonką (ryc. 13). Pierwszą dyrektorką została Maria Epstein, jej zastępczynią Anna Rydlówna. Kiedy w 1930 roku Maria Epstein podjęła decyzję o wstąpieniu do klasztoru ss. Dominikanek na Gródku (zmarła w opinii świętości, jej proces beatyfikacyjny toczy się na szczeblu watykańskim), Anna Rydlówna objęła fotel dyrektorki od 1931 roku. Jako instruktorki zatrudniono między innymi Teresę Kulczyńską i Hannę Chrzanowską (ryc. 14–18). Wkroczenie Niemców do Krakowa w 1939 roku oraz okupacja przerwały działalność Szkoły. Reaktywowano ją po wyzwoleniu miasta już 15 marca 1945 roku. W 1946 roku została przekształcona w Uniwersytecką Szkołę Pielęgniarsko-Położniczą (ryc. 19), w 1949 roku w Państwową Szkołę Pielęgniarsko-Położniczą [3, 5].

Wystawa przybliży kolejne okresy z działalności Krakowskiej Szkoły Pielęgniarek. W 1950 roku, w związku z przekształceniem Wydziału Lekarskiego UJ w samodzielną Akademię Medyczną (AM), Szkoła została odłączona od uniwersytetu. Tradycję kształcenia pielęgniarek na poziomie średnim kontynuowała Państwowa Szkoła Pielęgniarstwa (PSP) (1950–1964), Państwowa Szkoła Medyczna Pielęgniarstwa (PSMP) (1964–1971), Medyczne Studium Zawodowe (MSZ) nr 1 Wydział Pielęgniarstwa im. Anny Rydlówny (1971–2011),

Rycina 12. Odwiedziny członków Fundacji Rockefellera w Uniwersyteckiej Szkole Pielęgniarek i Higienistek w Krakowie 21 lipca 1927 roku. Od lewej: Maria Epstein, dr George Vincent z małżonką L. Vincent, ks. Jan Lorek, prawdopodobnie E.D. Grant, Anna Rydlówna

Figure 12. Visit of members of the Foundation Rockefeller in the University School of Nurses and Hygienists in Krakow 21 July 1927. From left: Maria Epstein, the doctor George Vincent with the wife L. Vincent, the priest Jan Lorek, probably E.D. Grant, Anna Rydlówna

Rycina 13. Podpis Prezydenta Ignacego Mościckiego w Księdze Pamiątkowej USPiH w 1929 roku

Figure 13. The signature the President Ignacy Mościcki in The Visitors' Book in the University School of Nurses and Hygienists with 1929

Rycina 14. Teresa Kulczyńska w sali ćwiczeń

Figure 14. Teresa Kulczyńska in the room of exercises

Rycina 15. Zarząd i absolwentki I kursu Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarek i Higienistek w Krakowie, 14 luty 1928 roku. Siedzą od lewej: Teresa Kulczyńska, Maria Epstein — Dyrektorka, Anna Rydlówna, Elżbieta Borkowska; Stoi od prawej: Hanna Chrzanowska

Figure 15. The management and graduates first of the price of the University School of Nurses and Hygienists in Krakow, 14 February 1928. They sit from left: Teresa Kulczyńska, Maria Epstein — the Manageress, Anna Rydlówna, Elżbieta Borkowska; Stands from right: Hanna Chrzanowska

z siedzibą przy ulicy Kopernika 25, a od 1975 roku przy ulicy Michałowskiego 12, gdyż w budynku przy ulicy Kopernika 25 rozpoczęło się kształcenie pielęgniarek na poziomie wyższym w Wydziale Pielęgniarskim AM im. Mikołaja Kopernika [3, 5].

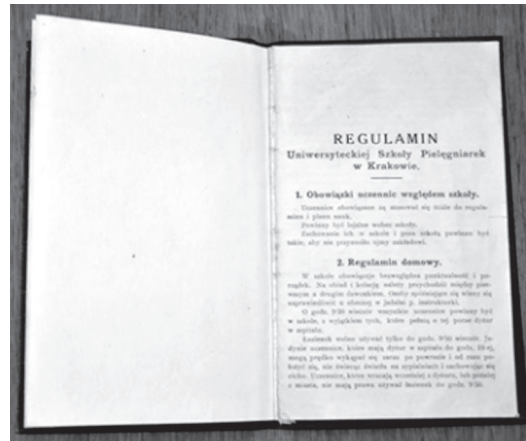
Prezentowana ekspozycja w skróty sposób przedstawia także rozwój pielęgniarstwa na poziomie wyższym, jego zmiany organizacyjne, osiągnięcia naukowe i udział pielęgniarek — nauczycieli akademickich w projektach oraz konferencjach międzynarodowych. W 1993 roku Akademia Medyczna powróciła do Uni-

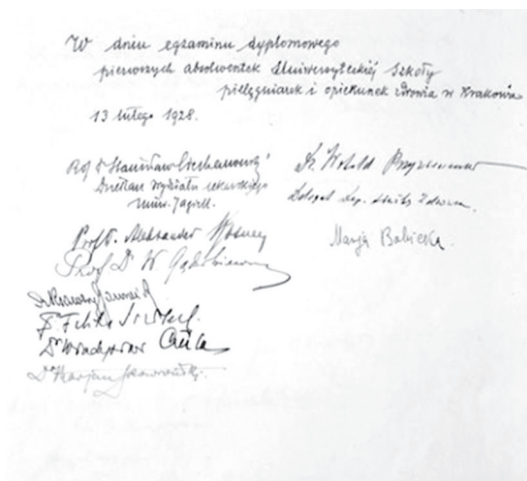
Rycina 16. Zarząd i absolwentki VIII kursu Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarek i Higienistek w Krakowie, 1932 rok. Siedzą od lewej: trzecia: Teresa Kulczyńska, szósta: Anna Rydlówna — Dyrektorka, siódma: Maria Michałowska; Stoją w środkowym rzędzie od lewej: trzecia: Elżbieta Borkowska

Figure 16. The management and graduates eight of the price of the University School of Nurses and Hygienists in Krakow, 1932. They sit from left: third: Teresa Kulczyńska, sixth: Anna Rydlówna — the Manageress, seventh: Maria Michałowska

Rycina 18. Regulamin Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarek z 1937 roku

Figure 18. The regulations of the University School of Nurses with 1937

Rycina 17. Księga pamiątkowa USPİH zawierająca wpis z pierwszego dnia egzaminu dyplomowego w 1928 roku komisji zatwierdzonej przez ministra i w obecności jego delegata, kierownika referatu pielęgniarstwa Marii Babickiej-Zachertowej

Figure 17. The visitors' book of the University School of Nurses and Hygienists containing the registration from the first day of the qualifying examination in 1928 of the committee confirmed by the minister and in the presence of his delegate, the manager of the report of the nursing Marii Babickiej-Zachertowej

Rycina 19. Dyplom Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarsko-Położniczej — Stefanii Poznańskiej

Figure 19. The diploma of the University School of Nursing-Obstetrical — Stefanii Poznańskiej

wersytetu Jagiellońskiego jako *Collegium Medicum*, a tym samym Wydział Pielęgniarski. W 1997 roku nastąpiło połączenie Wydziału ze Szkołą Zdrowia Publicznego i utworzono Wydział Ochrony Zdrowia z dwoma

instytutami: Pielęgniarstwa i Zdrowia Publicznego. W 1998 roku uruchomiono pielęgniarskie studia na poziomie licencjackim, jako pierwsze w Polsce. Konieczność dostosowania do standardów i dyrektyw Unii Europejskiej polskiego systemu kształcenia pielęgniarek sprawiła, że kształcenie obowiązkowo wprowadzono w system szkolnictwa wyższego (licencjat). W ramach transformacji kształcenia MSZ nr 1 Wydział Pielęgniarstwa im. Anny Rydlówny w 2001 roku zostało zlikwidowane. Kadra i baza szkoły zostały włączone w struktury Instytutu Pielęgniarstwa WOZ (obecnie IPiP WNZ), kontynuując tradycje Studium [3].

Na wystawie można zobaczyć dokonania absolventek i nauczycielek Krakowskiej Szkoły Pielęgniarek, które między innymi redagowały pierwsze podręczniki do nauki pielęgniarstwa, współredagowały pierwsze czasopismo zawodowe, współorganizowały pierwsze zawodowe stowarzyszenie, brały udział w redagowaniu pierwszej ustawy o zawodzie (ryc. 20). Maria Epstein uczestniczyła we wszelkich inicjatywach podejmowanych przez Polskie Stowarzyszenie Pielęgniarek Zawodowych (PSPZ). Anna Rydlówna pomagała w organizowaniu szkół pielęgniarskich w kraju, uczestniczyła w pracach związanych z przygotowaniem projektu pierwszej w Polsce Ustawy o pielęgniarstwie, która została uchwalona w 1935 roku. Teresa Kulczyńska była organizatorką szkół dla pielęgniarek, członkinią Zarządu Głównego PSPZ i Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego (PTP), członkinią komisji opracowującej Ustawę o pielęgniarstwie, autorką podręczników do nauki pielęgnowania, które przez lata były jedynymi: „Zabiegi pielęgniarskie” pod red. Teresy Kulczyńskiej i Hanny Chrzanowskiej (1938 r., w czasie wojny przedruk w Glasgow dla potrzeb służby zdrowia w polskich siłach zbrojnych w Anglii), „Podręcznik pielęgniarstwa” (sześć wydań polskich i jedno w języku rosyjskim na prośbę Światowej Organizacji Zdrowia dla szkół w Mongolii), „Pielęgniarstwo specjalistyczne” (praca zbiorowa) (1960 r.), autorka artykułów o etyce do pierwszego zawodowego czasopisma pielęgniarskiego „Pielęgniarska Polska”, Hanna Chrzanowska, wprawdzie absolwentka Warszawskiej Szkoły Pielęgniarstwa, pracowała jako instruktorka w USPiH przez 3 lata pod kierunkiem Marii Epstein (1926–1929), a następnie od 1945 roku jako organizatorka pielęgniarstwa społecznego, parafialnego i domowego. W latach 1929–1939 była redaktorką „Pielęgniarki Polskiej”, autorką podręcznika „Zabiegi pielęgniarskie” (wraz z T. Kulczyńską), „Pielęgniarstwo w otwartej opiece zdrowotnej” (1960, 1964, 1966), zmodyfikowanego wraz z Kazimierą Skobyłko (1973, 1976). Pełniła funkcję v-ce prezesa PSPZ, brała udział w pracach nad ustawą o zawodzie, stała na czele Komisji Historycznej PTP. Zmarła w opinii świętości, jej proces beatyfikacyjny toczy się na szczeblu watykańskim. Od 1964 roku przez dziesiątki lat podstawą do

Rycina 20. Pierwsze czasopisma pielęgniarskie i pierwsze podręczniki do nauczania pielęgniarstwa

Figure 20. First nursing-periodicals and first manuals to the instruction of the nursing

nauczania pielęgniarstwa był podręcznik „Pielęgniarstwo ogólne” Stefani Wołynki z domu Lisieckiej. Z kolei Stefania Poznańska była autorką książki „Pielęgniarstwo wczoraj i dziś”, współredaktorką książki „Wybrane modele pielęgniarstwa” (wraz z L. Płaszewską-Żywko), współautorką wielu opracowań książkowych, między innymi takich jak: „Krakowska Szkoła pielęgniarek (praca zbiorowa), „Encyklopedia dla pielęgniarek” (red. J. Bogusz), „Wprowadzenie do pielęgniarstwa” (red. K. Zahradniczek), „Pielęgniarstwo” (red. K. Zahradniczek), „Podstawy pielęgniarstwa” (red. B. Ślusarska, D. Zarzycka, K. Zahradniczek), „Filozofia i teoria pielęgniarstwa” (red. J. Górajek-Jóźwik). Niemniej licznie prezentowane są książki i podręczniki autorstwa pielęgniarek — nauczycieli akademickich: Marii Kózki, Lucyny Płaszewskiej-Żywko, Ewy Wilczek-Rużyczki, Anny Majdy, Joanny Zalewskiej-Puchały, Beaty Ogórek-Tęczy, Ewy Ziarko, w tym także absolventek Krakowskiej Szkoły Pielęgniarek - Heleny Lenartowicz, z domu Szymańskiej, Elżbiety Walewskiej, z domu Zuzek [3, 5], a także tych nie będących nauczycielkami, jak Heleny Matogi - najpierw Przewodniczącej, a obecnie v-ce Przewodniczącej Katolickiego Towarzystwa Pielęgniarek i Położnych w Krakowie, członka Komisji Historycznej diecezjalnego procesu kanonizacyjnego Marii Epstein, autorki lub współautorki wielu prac historycznych i biografii zasłużonych pielęgniarek.

Wystawa przypomina o współpracy międzynarodowej absolventek i nauczycielek Krakowskiej Szkoły Pielęgniarek, które wyjeżdżały na stypendia Fundacji Rockefellera, Światowej Organizacji Zdrowia, staże, studia, kursy zagraniczne, między innymi: Epstein, Rydlówna, Kulczyńska, Wiszniewska (ryc. 21), Poznańska. Absolwentki reprezentowały na Kongresach Międzynarodowej Rady Pielęgniarek (MRP) Polskie Stowa-

Rycina 21. Maria Wiszniewska w stroju amerykańskiej pielęgniarki podczas pobytu na dwuletnich studiach w Massachusetts General Hospital Training School for Nurses w Bostonie w ramach Fundacji Rockefellera 1923 roku

Figure 21. Maria Wiszniewska in the dress of the american nurse during the stay on two years studies in Massachusetts General Hospital Training School for Nurses in Boston within the framework of the Foundation Rockefellera 1923

rzyszenie Pielęgniarek Zawodowych (PSPZ) — Jadwiga Kaniewska-Iżycka w 1947 roku w Atlantic City, Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie (PTP) — Stefania Poznańska w 1969 roku w Montrealu i w 1977 roku w Tokio, Helena Lenartowicz w 1991 roku w Kingston na Jamajce. Pielęgniarki ze środowiska akademickiego w osobach: Lucyny Płaszewskiej-Żywko (2005–2009), Marii Cisek (od 2009 do dziś) są delegatkami w Europejskiej Federacji Towarzystw Pielęgniarskich (EFN, *European Federation of Nurses Associations*) [3, 5].

W dniu Konferencji zbiory Saloniku zostały wzbogacone o kopię zdjęcia z 9. Kongresu MRP z Atlantic City w USA z 1947 roku, na którym polskie pielęgniarki po raz ostatni były reprezentowane przez PSPZ. Zdjęcie zostało przekazane przez Przewodniczącą Zarządu Głównego PTP Dorotę Kilańską.

Na wystawie nie brak informacji o nagrodach dla absolwentek i nauczycielek Krakowskiej Szkoły Pielęgniarek, które były wyróżniane krajowymi i międzynarodowymi odznaczeniami, między innymi Rydlówna

Rycina 22. Medal im. Florence Nightingale przyznany Annie Rydlównie za odwagę i poświęcenie w udzielaniu pomocy rannym i chorym w czasie wojny oraz za twórczą pracę w dziedzinie zdrowia publicznego i edukacji pielęgniarskiej w dniu 12 maja 1949 roku

Figure 22. The medal of the name Florence Nightingale admitted A. Rydlównie for the courage and the sacrifice in rendering aid wounded and ill during wars and too the creative work in the sphere of the public health and the nursing education in the day 12 may 1949

(*Medal im. Florence Nightingale*) (ryc. 22), Kulczyńska (Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski), Chrzastowska (order *Pro Ecclesia et Pontifice* — Zasłużony dla Kościoła i Papieża, nadany na wniosek Karola Wojtyły przez papieża Pawła VI), S. Poznańska (Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski), Alina Rumun (Medal im. Florence Nightingale) [3, 4].

Należy mieć nadzieję, że zebrane w saloniku materiały przyczynią się do stworzenia wspólnej przestrzeni łączącej starsze i młodsze pokolenia pielęgniarek oraz będą inspiracją do dalszego gromadzenia dokumentów dotyczących historii pielęgniarstwa krakowskiego. Warto byłoby, żeby podobne miejsca tradycji powstawały przy innych uczelniach kształcących pielęgniarki czy oddziałach wojewódzkich PTP oraz były powodem do dumy z dokonań poprzedniczek.

Autorki serdecznie zapraszają do zwiedzania ekspozycji. Są głęboko przekonane, że Salonik wtopi się na stałe w pejzaż ulicy Kopernika i tym samym wzbogaci dorobek kulturowy miasta Krakowa. Wierzą, że informacje o funkcjonowaniu Saloniku udostępnione zostaną środowisku pielęgniarek i pielęgniarzy w ramach projektu PTP „Wirtualne Muzeum Pielęgniarstwa Polskiego — Pamięć i historia bogactwem pielęgniarstwa”, dzięki czemu będzie można „dorównać światowym trendom tworzenia Muzeum Pielęgniarstwa w cyberprzestrzeni” [6].

Piśmiennictwo

1. Zalewska-Puchała J. Teoria i praktyka XXI wieku. ALMA MATER 2011; 140: 18–21.
2. Majda A. Salonik Historii Pielęgniarstwa. ALMA MATER 2011; 140: 24–31.
3. Zahradniczek K. (red.). Dzieje pielęgniarstwa w Krakowie. Wydawnictwo Ad vocem, Kraków 2011.
4. Czuma M., Kozioł M., Mazan L. To jest Kraków, mości książę. Oficyna Wydawnicza ANABASIS, Kraków 2007.
5. Praca zbiorowa: Krakowska Szkoła Pielęgniarek im. Anny Rydlówny. Krajowa Agencja Wydawnicza, Kraków 1986.
6. Fundacja Rozwoju Pielęgniarstwa Polskiego, <http://www.frpp.org.pl/>; 12.12.2011.